

AZERBAJCAN-ERMENİSTAN İHTİLAFININ ORTA ASYA GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Aiman ATAMURATOVA¹

Öz

Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Dağlık Karabağ ile ilgili son gerginlikler, 2020 yılının Eylül ayında büyük çatışmalara neden olmuştur. Dağlık Karabağ konusunda çatışmalar, bir ateşkes anlaşmasının aralarında savaşı sona erdirdiği 1994 yılından sonra Ermenistan ve Azerbaycan arasında yeniden yaşanmıştır. 2020 yılının Temmuz ayında Ermenistan'ın Tavuş eyaleti yakınlarında çıkan ve en az 16 kişinin ölümüne yol açan sınır çatışmalarının ardından gerilim yeniden tırmanmıştır. Ermenistan ve Azerbaycan'ın şiddeti sürdürme kararlılığı içinde Türkiye ve Rusya'nın da olduğu daha geniş bir bölgesel çatışma olasılığını ortaya çıkarmıştır. Orta Asya'da bulunan devletlerin bağımsızlıklarını kazandıkları 20 yıllık süreçte bölge ülkelerinin arasında bir entegrasyon kurma konusunda başarılı olamadıkları ortadadır. Dağlık Karabağ sorunu Orta Asya bölge devletlerinin güvenlik politikaları üzerinde etkili olan en önemli bir unsur olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu alanda yaşanan gelişmeler sorunu çözüme kavuşturma noktasında daha hızlı yol alınmasını sağlayacak bir düzleme girmiştir. Bunun yanında, bölge devletlerinin ilişkilerinin birçok boyutunun olması aradaki yoğun dostluk ve düşmanlık ilişkisi ile bölgenin birbirlerinden bağımsız hareket etme imkânı vermeyen coğrafi yapısından dolayı çözüme kolayca ulaşılamayacağı da ortadadır.

Anahtar Kelimeler

Dağlık Karabağ
Ermenistan
Azerbaycan
Orta Asya
Güvenlik

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 21.10.2021

Kabul Tarihi : 29.11.2021

E-Yayın Tarihi : 30.11.2021

ANALYSING OF THE AZERBAIJANI-ARMENIAN CONFLICT WITHIN THE FRAMEWORK OF CENTRAL ASIAN SECURITY

Abstract

The recent tensions between Armenia and Azerbaijan over Nagorno-Karabakh caused major conflicts in September 2020. Conflicts over Nagorno-Karabakh have been occurred again between Armenia and Azerbaijan after 1994, when a ceasefire agreement ended the war between them.

Tensions escalated again after border clashes broke out in July 2020 near the Tavush province of Armenia, which left at least 16 people killed.

The determination of Armenia and Azerbaijan to continue the violence has opened up the possibility of a wider regional conflict involving Turkey and Russia.

It is obvious that the states located in Central Asia have not been successful in establishing integration among the countries of the region in the 20-dec process during which they gained their independence. The Nagorno-Karabakh issue continues to exist as the most important element that has an impact on the security policies of the Central Asian regional states. The developments in this area have entered a duration that will allow a faster way to solve the problem at the point of solution. Besides, it is obvious that the solution cannot be easily reached due to the fact that there are many dimensions of the relations of the regional states, and also due to the geographical structure of the region that does not allow the region countries to act independently of each other along with the intense friendly and hostile relationship among them.

Keywords

Nagorno Karabakh
Armenia
Azerbaijan
The Central Asia
Security

Article Info

Research Article

Received : 10.21.2021
Accepted : 11.29.2021
Online Published : 11.30.2021

Kaynakça Gösterimi: : Atamuratova, A. (2021). “Azerbaycan-Ermenistan İhtilafının Orta Asya Güvenliği Kapsamında İncelenmesi”. Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 2 (2), 48-67.

Citation Information: Atamuratova, A. (2021). “Analysing of The Azerbaijani-Armenian Conflict Within the Framework of Central Asian Security”. Journal of Society, Economy and Management, 2 (2), 48-67.

GİRİŞ

Güvenlik kelimesi, insanoğlunun temel ihtiyaçlarından oluşan yemek, içmek, barınmak ve hayatını sürdürebilmek için ‘fizyolojik’ taleplerinden sonra gelen en önemli ihtiyaçlardan sayılır. Motivleri kademeli bir sistemle ortaya sunan Maslow’a göre insanın temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, yönelme üst basamaklarda rastlanmaktadır (Maslow, 2000).

İnsanoğlu için ‘güven’de hissedilen bir yer ya da bir alan keşfetmek gibi bir temeli ortaya atmıştır. Dediğimiz gibi, insanoğlunun ‘güvenlik ihtiyacı’ veya ‘güven içinde hissetme ihtiyacı’ kişinin ön sırada gelen gereksinimleri arasında kendini tamamlamaktadır.

Tarihe göz attığımızda, her zaman önemli olan bireysel güvenlik; özellikle insanın topluluk halinde hayatını sürdürmesiyle birlikte ‘toplumsal güvenlik’ kelimesini ortaya koymuştur. Toplumsal güvenlik, açıklaması da milletin ya da dahası birlikte yaşam mücadelesini vererek yaşayabilmelerinin temel unsurlardan sayılır (Aydın, 2008: 307).

Güvenlik, ne olursa olsun, daima geçerliliğini korumuş bir ihtiyaçtır. İnsanlık tarihi içinde, insanoğlu bir toprağa yerleştikten sonra bir düzene girerek, insanların da başka insanlara karışarak ve toplumdaki ilişkilerinde ön sıraya huzur, emniyet, asayiş ve düzen gibi ihtiyaçları sıralanmıştır. Bu ihtiyaçları karşılamak için sosyal düzenlerin devam etmesini korumak amacıyla görevli kişiler ve kurumlar atanmıştır (Dinçer, 2009: 37).

Hükümet kararlaştırılmış kanunlara marifetiyle genel güvenlik ve kamusal düzenin sağlaması için insanların özgürlüklerine kısıtlama öngörülebilir. Demokratik millet yapısı içinde özellikle refah ve güven içinde hayatını sürdürebilmek, kamu hizmetlerine kolay ve kaliteli bir şekilde ulaşabilme talebi kişisel önceliklerin üst sıralarında yer almaktadır.

Çağdaş ulus yapısının bunu sunabilmesi ise yalnız bazı müeyyide, kural ve üst bir hukuk sistemiyle gerçekleşmektedir. Modern topluluklarda devlet, ortaya sunduğu gözetim etkinlikleri çerçevesinde kamu güvenliğini ve çıkarlarını esas olarak göstermektedir.

Küreselleşmenin gelişmesiyle birlikte kent ve ulusların güvenliklerine karşı tehdit ve tehlikelerde hızlı bir yükseliş ve çeşitlenmeler meydana gelmiştir. Bahis mevzusu, küreselleşme sürecinde güvenlik tehditleri de küresel bir boyuta ulaşmıştır.

Güvenlik sorunlarının büyümesiyle ve küreselleşmesiyle birlikte devletlerin yalnız başlarına karar alamayacakları yeni problemler ortaya çıkmıştır ve mücadele sürecinde liyakatli olabilmeleri için diğer devletlerle işbirliği yapması gerekmektedir. Ayrıca günümüzde ağırlaşan güvenlik gündemiyle mücadeleyi gerçekleştirmek için daha geniş konuya dönüşmüştür ve altyapı olarak detaylı bir işbirliğine gerek duymuştur.

Günümüzde güvenlik eğilimi uluslararası ilişkiler disiplini içindeki çok dikkate alınan önemi ve geçerliliği, devletlerin var olan askeri imkân ve yetenekler kapsamında gerçekleşmiştir. Uluslararası düzende güvenliğin korunması için temel konumda olan devletlerin varlıkları, ikinci bir olayın var olduğunu da öne sürmektedir. Bu şu demek ki, devletin güvenliğini ürettiği gibi güvenliği bitirmektedir.

Başlangıcı 1990'lara uzanan Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki gerilim, 2016 yılından bu yana Dağlık Karabağ bölgesindeki yer yer yaşanan çatışmalar, 2020 yılında yeni bir boyuta ulaşmıştır. Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki çatışmalar, Sovyet sonrası jeopolitiğini uzun süredir etkilemiş ve bölgeyi istikrarsızlaştırarak kapsamlı güvenlik ortaklıklarını riske attığı için bölgesel güvenlik endişelerini yeniden gündeme getirmiştir. Sınır devletleri arasındaki anlaşmazlıklar, uluslararası sistemde işbirliğini ve diplomasiyi etkisizleştiren ve uluslararası tanınmanın meşruluğunu sorgulayan bir konudur. Uluslararası alanda Azerbaycan'ın bir toprağı olarak tanınan Dağlık Karabağ bölgesi, ayrılıkçı etnik Ermeni nüfusun çoğunlukta olduğu bir hükümet tarafından idare edilmektedir (Pullen, 2020).

Çatışmanın bölgesel ve uluslararası güvenlik üzerinde küçümsenemez etkileri vardır. Bölgede hem Türkiye hem de Rusya'nın durumunu etkileyen sorunlar; ilerleyen dönemde İran, ABD ve NATO güçlerinin katılımıyla daha da geniş bir alana yayılma riski taşımaktadır.

1. Tarihsel Süreçte Dağlık Karabağ Sorunu

Dağlık Karabağ, 1748'de bir Hanlık olarak kurulmuş olan ve 1918'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin toprakları içinde yer alan bir bölgedir. Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki ihtilafın temel nedeni olan Dağlık Karabağ bölgesi, 1988'de başlayan anlaşmazlıkların silahlı çatışmaya dönmesinden sonra 1994 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Ermenistan ile Azerbaycan, birer bağımsız devlet olarak dünya sahnesinde yer almaya başlamışlar ve 1990'lı yılların ortasına kadar devam eden uluslararası belirsizlikler içerisinde daha güçlü olan taraf çatışmalarda üstün gelerek topraklarını genişletme yoluna gitmişlerdir.

Azerbaycan ve Ermenistan, komşu Gürcistan ile birlikte Güney Kafkasya bölgesinde yer almaktadır. Güney Kafkasya, Karadeniz ve Hazar Denizi arasında, Rusya'dan Büyük Kafkasya dağ silsilesi ile ayrılan ve aynı zamanda İran ile Türkiye'yi sınırlayan bir bölgedir (TİKA, 1996: 4). Azeriler ve Ermeniler tarihsel olarak birbirine karışmış ancak farklı etnik ve dini kimlikler (Azerbaycanlılar çoğunlukla Müslüman, Ermeniler çoğunlukla Hıristiyan) ve geçmişte şiddetli çatışmalar yaşamışlardır. Bölgede etnik Ermeni nüfusunun çoğunlukta olması, Ermenistan'ın Dağlık Karabağ'da baskın bir tarihi varlığa sahip olduğunu iddia etmesinin temel dayanağıdır. Bölge, 18. yüzyılın ikinci yarısında ve 19. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu tarafından fethedilmeden önce resmen İran'a bağlı yarı bağımsız bir Türk (erken Azerbaycan) prensliği olan daha Büyük Karabağ Hanlığı'nın merkezi olmuştur. 1832 yılında Dağlık Karabağ'ın yayla bölgesinde nüfusun ezici bir çoğunluğunu, eski Karabağ'ın parçası olan daha geniş topraklarda nüfusun yaklaşık üçte birini Ermeniler oluşturuyordu. (Bournoutian, 2011).

Azerbaycanlılar ve Ermeniler, Rusya'nın 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra çok kısa süren bağımsızlık döneminde Dağlık Karabağ ve diğer bölgeleri kontrol etmek için savaşmışlardır (Qafarov, 2011: 185). Ancak Azerbaycan ve Ermenistan, 1920-1922 yıllarında kurucu cumhuriyetler olarak SSCB'ye dahil edilmiş, Dağlık Karabağ, 1921'de Sovyet Azerbaycan'ına bağlanmıştır, 1923'te de resmen kurularak sınırları belirlenmiştir. Dağlık Karabağ, 1991 yılına kadar Sovyet Azerbaycan'ı içinde resmen özerk bir bölge SSCB'nin bir parçası konumundadır. 1989 nüfus sayımına göre bölgenin nüfusu, %77'si Ermeni, %22'si Azeri olmak üzere 189.000 idi (Bournoutian, 2011).

Dağlık Karabağ'ın Ermeni nüfusunun bölgenin yargı yetkisini Sovyet Ermenistan'a devretmek istemesinden sonra, bölgede 1988 yılında çatışma çıkmıştır. Sovyet makamları sınırları yeniden çizmeyi reddetmiş, ancak çabalar ve ardından gelen kitlesel seferberlik ve şiddetli çatışmalar, Ermenistan tarafından desteklenen Dağlık Karabağ'daki Ermeniler ile Azerbaycan arasında çatışmaya yol açmıştır. Mücadele şiddete ve Ermenilerin ve Azerilerin Dağlık Karabağ'ın dışına sürülmesine neden olmuştur. Sovyet hükümetinin Ermenistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlığına yönelik hamlelere karşı koymaya çalışması, Dağlık Karabağ'daki Ermenilerin Azerbaycan'dan bağımsızlığını ilan etmesi ve Azerbaycan Dağlık Karabağ'ın özerk statüsünü kaldırmasıyla 1991'de ihtilaf daha da tırmanmıştır (Aslanlı ve Hesenov, 2005: 45).

Aralık 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra, Ermeni ve Azerbaycan silahlı kuvvetleri doğrudan savaşmış ve Azerbaycan kuvvetleri birkaç büyük yenilgi almıştır. Ermenistan ve Azerbaycan, Mayıs 1994'te bir ateşkes imzalayarak, Ermenistan/Dağlık Karabağ güçlerini Dağlık Karabağ'ın büyük bir kısmını ve Azerbaycan'ın topraklarının yaklaşık %14'ünü temsil eden çeşitli çevre bölgeleri kontrol altına almıştır. Gözlemciler, çatışmanın yaklaşık 20.000 ölüm ve 1 milyondan fazla yerinden edilmiş insanla sonuçlandığını tahmin etmektedir (Waal, 2013: 327-328).

Birleşmiş Milletler (BM), Azerbaycan ve Ermenistan ihtilafı konusunda 822 sayılı ilk bildirgesini 30 Nisan 1993'te yayımlamıştır. BM, bu bildirmede silahlı askeri operasyonların genişlemesiyle özellikle Azerbaycan'a bağlı Kelbecer Bölgesi'nde yerel Ermeni güçler tarafından gerçekleştirilen son saldırılardan rahatsız olduğunu, kuvvet kullanmanın yasak olmasının bir sonucu olarak uluslararası sınırlarda bir değişiklik yapılmaması gerektiğini ve toprak kazanmak için güç kullanımının kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir. BM, 30 Nisan 1993 tarihli bildirmede ayrıca; Ermenistan'ın, Azerbaycan coğrafyasında işgal ettiği alanlardan bir an önce ayrılmasını ve sorunun Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Minsk Grubu Barış Süreci ilkelerine göre çözülmesi gerektiği yönünde açıklamalar yapmıştır (Şen ve Ervan, 2020).

Bu süreçte olumlu bir sonuç elde edilemediği için BM, bu bildirgenin yayımlanmasından üç ay sonra; 29 Temmuz 1994'te 853 sayılı bildirgeyi yayımlamıştır. 853 sayılı bildirmede BM, 822 sayılı kararlarının uygulanabilmesi için acil yaptırımların kabul edilmesine destek verildiğini, saldırıları ve işgalleri kınadığını, bölgede ekonomik kaynaklar ile enerji ve ulaşım kaynaklarının tekrar eski haline döndürülmesiyle ateşkes yapmak amacıyla anlaşmalar yapılması gerektiği deklare edilmiştir. 853 sayılı bildirmede, Ermenilerin Dağlık Karabağ'da BM'nin 822 sayılı bildirmede yer alan ilkelere ve AGİK Minsk Grubu'nun önerilerini kabul etmesi amacıyla Ermenistan'a baskı uygulanmasını talep etmiştir. Bütün bu çabalara karşın yine de istenilen sonuçlar alınamamıştır (Yılmaz ve İsmayilov, 2011: 7).

BM'nin 874 ve 884 sayılı bildirmelerinde; Ermenistan ve Azerbaycan arasında yaşanan çatışmaların barış ve istikrarı tehdit ettiği, işgallerin kabul edilemez olduğu, Azerbaycan topraklarındaki Ermeni askerlerinin çıkarılması çağrısında bulunulmuştur (Şen ve Ervan, 2020).

Dağlık Karabağ'da 1980'li yılların sonlarında başlayan etnik kaynaklı anlaşmazlıklar, silahlı çatışmaya dönüşmek suretiyle ateşkes ilan edilen 1994'e kadar devam etmiştir. Bu savaşın bitiminde

Azerbaycan'a ait toprakların %20 kadar kısmı Ermenistan'ın işgaline uğramış ve burada yaşamakta olan bir milyonun üzerinde insan yurtlarından koparılmış başka yerlere sürülmüştür. Dağlık Karabağ'a yerleşen Ermeniler, Ermenistan devletinin askeri gücünün de desteğini alarak Azerbaycan'ın Laçın, Ağdam, Kelbecer, Cebrail, Kubatlı, Füzuli ve Zengilan il merkezlerini işgal etmiş ve bu bölgede yerleşik olan Azerbaycanlı nüfusu da yaşadıkları yerlerden çıkarmıştır (Doğan, 2020: 170).

Çatışmanın arka planında; tarihsel süreçte Azerilere ait olmuş coğrafyalara, Rusların uyguladıkları iskân politikalarına bağlı olarak Ermeni nüfusun yerleştirilmesinden dolayı ortaya çıkan Azeri kimliğiyle Ermeni kimliği arasındaki mücadele bulunmaktadır (Kurt, 2017: 12). Bundan dolayı çatışmaların başından beri Rusya, Karabağ sorunundaki taraflarından biri olarak kabul edilmiştir. Sözü edilen dönemde Karabağ sorununa bir çözüm bulunulmaması da Rusya'nın politik stratejilerinin sonuçlarından biridir.

Ermenistan'ın 1989'da Dağlık Karabağ'ı ilhak etmesi, sorunun kökenini oluşturmaktadır. 1989 yılının daha ilk günlerinde Azerbaycan hükümeti, bölgedeki çatışmaları ve Ermeni güçlerinin Azerilere uyguladığı katliama varan baskıları ileri sürerek Karabağ'ın özerk statüsünü kaldırmıştır. Ermenistan, bu gelişme üzerine Karabağ'ı ilhak etmiştir. 1992 yılının Şubat ayından itibaren Ermeni milisler, yine ciddi boyutlara varan bir katliama başlamışlardır (Gürel, 1992).

Bu kuruluşa Azerbaycan ve Ermenistan'ın üye olmalarından sonra, Prag'da 30 Ocak 1992 tarihinde yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda, Karabağ meselesi, uluslararası bir niteliğe kavuşmuş ve soruna bir çözüm bulmak üzere Ermenistan ve Azerbaycan'ın katılımıyla, Rusya Federasyonu, Fransa ve Amerikan Birleşik Devletleri (ABD)'nin eş başkanlıklarında 11+1 üyeden meydana gelen, Türkiye'nin de gruba dahil olduğu, Minsk Grubu kurulmuştur. Ermenistan, toplantıdan yaklaşık bir ay kadar bir süre sonra Hocalı'da bir katliam yapmıştır (Eyvazlı, 2019: 152-173). Uluslararası alanda barış görüşmelerinin başladığı zamanda yapılan bu katliam, Ermeni tarafının sorunu çözümsüzlüğe itmek istediğini göstermektedir. Aynı yıl içinde Ermenistan, Nahçıvan'a da ağır bir saldırı düzenlemiştir. Barış görüşmelerinin devam ettiği bir süreçte, Ermenistan'ın saldırılarının sona ermemesi, ancak o dönemin Rusya Federasyonu yöneticilerinden destek almasıyla açıklanabilecek bir durumdur. 1990'lı yılların ilk yarısında birçok AGİT Minsk Grubu girişimi, çağrısı olmuştur (Aslanlı, 2012: 39-43). Sorunun çözümü, ABD, Rusya gibi devletler tarafından yapılan görüşmelerde de Minsk grubuna bırakılmış ve bu bağlamda çözümsüzlüğün kalıcı hale gelmesiyle bölge, donmuş bir çatışma bölgesi haline gelmiştir.

BM Güvenlik Konseyi, Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili olmak üzere 1993'te kabul ettiği 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarla, işgal altında bulunan Azerbaycan topraklarından işgalci bütün güçlerin hemen çekilmesi çağrısı yapmakla birlikte, Ermenistan bu kararları dikkate almamış ve çatışmaları sürdürmüştür. Rusya'nın ve Minsk Grubu'nun özel girişimlerine bağlı olarak 1994 yılının Mayıs ayında Ermenistan ile Azerbaycan arasında ateşkes amaçlı bazı anlaşmalar imzalanmıştır (Aslanlı, 2012: 186). Minsk grubu, sorunun çözümü noktasında uzun yıllar tek platform olarak kabul edilmiş ve görüşmeler bir sonuca bağlanamamıştır. 1994 yılı ile 2020 yılı arasında taraflar yer yer çatışmalara girmiştir. İşgal altında bulunan topraklarını geri almak amacıyla Azerbaycan'ın 2020'de başlattığı atağa kadar aynı biçimde Minsk grubunun başarılı olmayan girişimleri ile çatışmalar devam etmiştir.

Bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra Ermenistan ile Azerbaycan'ın BM üyesi olmalarıyla konu, uluslararası platformlarda ele alınmaya başlanmıştır. Bunun yanında, uluslararası politik arenada konunun taraflarının kendileri için yeni yön aramaya başlamaları, 1994 yılında Rusya'nın Çeçen savaşına yoğunlaşmasıyla başlamıştır. Rusya'nın dış politik stratejilerinin değişim sürecine girmesi, doğalgaz piyasasında yaşanan gelişmeler ve Azerbaycan'ın bu alanda önemli bir aktör haline gelmesi, Karabağ sorununun farklı bir boyuta taşınmasına yol açacaktır.

Genel özellikleri itibariyle, 1990'lı yılların ilk yarısı, değişen sistem içinde uluslararası aktörlerin nasıl bir strateji izleyecekleri hakkında belirsizliklerin yaşandığı ve uluslararası örgütlerin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Değişen bu uluslararası sistem içinde devletlerin izleyecekleri politika bir karmaşa içindeyken bölgesel bazı sorunlar, uluslararası örgütlerin bir türlü başarılı olamayan girişimlerine bırakılmıştır. Dağlık Karabağ sorununu çözme görevinin Minsk grubuna bırakılmasının esas nedeni de budur. Minsk grubunun etkisiz stratejilerine bırakılmış olması, sorunun çözümsüz kalmasına; bununla birlikte boyut değiştirmesine de neden olmuştur (Öztarsu, 2012).

1990'lı yılların ortasında yapılan ateşkesin ardından Karabağ sorununa uluslararası aktörlerin yaklaşımı, ancak 2001 yılında uluslararası sistem içinde yaşanan dönüşümle mümkün hale gelmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası Azerbaycan'la büyük devletlerin ilişkilerinde bir değişim süreci yaşanmıştır. Bu değişimde, özellikle uluslararası terörizmle mücadele konusunda Azerbaycan'ın tam destek vermesinin büyük etkisi olmuştur (Yılmaz, 2010: 86). Bunun yanında Ermeni lobilerinin ABD iç siyasetini etkilemek amaçlı kimi girişimleri, 2001 yılından sonra da etkin bir şekilde sürdüğünden dolayı sorunun seyrinde dikkate değer bir değişim yaşanmamıştır.

Azerbaycan'ın 2000'li yıllarda uluslararası alanda bir etken haline geldiği ve özellikle enerjiden doğan gücünü dış politika arenasında etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Azerbaycan'ın o dönemdeki Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, konjonktürün değişmesinden yararlanarak barışçı yolların sorunu çözmekte etkili olmaması halinde, savaştan kaçınılamayacağından söz etmeye başlamıştır. Söylemdeki bu değişiklik, Azerbaycan'ın iç siyasetini etkileyerek bir dizi düzenlemeye gidilmesini sağlamıştır. 2000'li yıllarda uluslararası alanda da Azerbaycan lehine çok sayıda karar alınmıştır. Özellikle BM tarafından 14 Mart 2008 tarihinde alınan 'Azerbaycan'ın İşgal Edilmiş Topraklarının Durumuna İlişkin' kararı (UN Digital Library, 2008) Azerbaycan'ın önemli bir kazanımı olmuştur.

Karabağ sorunu, 1990'lı yılların ortalarında donmuş bir sorun olmaktan ziyade, bölgede bulunan devletlerin birbirleriyle ilişkileri üzerinde doğrudan etkili olan bölgesel bir güvenlik sorunu olarak tekrar değerlendirmek gerekmektedir.

Ermenistan ile Azerbaycan arasında Dağlık Karabağ konusunda on yıllardır süren çatışmaların en serti, 2020 yılının Eylül ayı sonlarından itibaren yaşanan çatışmalardır. Uluslararası alanda Azerbaycan'ın bir parçası olarak tanınan ancak Ermenilere ev sahipliği yapan Dağlık Karabağ'ın sınır bölgelerinde on yıllardır çatışmalar devam ediyordu. Analistler, Türkiye'nin Azerbaycan'a ilk kez doğrudan destek verdiği ve çatışmaların boyutu nedeniyle bu kez çatışmanın farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Eylül sonu ile Kasım 2020 başı arasında 44 gün süren çatışmalarda, aralarında çocukların ve yaşlıların da bulunduğu

en az 146 sivil hayatını kaybetmiştir (Kramer, 2021).

İki ülke arasında Rusya Devlet Başkanı Vladimir V. Putin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Nikol Pashinyan tarafından imzalanan ateşkes, Ermenistan ordusunu dağlık Karabağ'dan çekilme ve Rus barış güçlerinin yerine geçme çağrısında bulunmuştur. 9 Kasım 2020 tarihinde Rusya aracılığıyla varılan ateşkes anlaşması sonrasında Rus barış güçleri, iletişim yolunu korumak ve arazinin devrini denetlemek için çatışma bölgesine gönderilmiştir. Anlaşma, Azerbaycan'a ülkenin yıllardır müzakerelerde aradığı şeyin çoğunu getirmiştir. Ermenistan, ordusunu kuşatılmış bölgeden çekmenin yanı sıra Ermenistan'dan Azerbaycan'a, Azerbaycan'ın Nahçıvan bölgesine bir ulaşım koridoru açmayı kabul etmiştir. 2.000 Rus askeri, barış imzalandığından bu yana Barış Gücü olarak görev yapmaktadır (Çaralan, 2020).

2. Uluslararası Güvenlik Kavramı

Güvenlik, uluslararası ilişkiler alanında aslında günlük hayatta kullandığımız güvenlik kavramından çok bir fark içermemektedir. Güvenlik, toplumsal konumunda insanların fiziksel güvenliği ve sosyal güvenlik anlamını taşıırken; uluslararası alanda üretilen güvenlik kavramı, genel olarak güç stratejilerine anlamına dayanmaktadır. Bir gündemin uluslararası çerçevesinde olup olmadığına dair özelliği, geleneksel askeri siyasi yaklaşımda bulmak mümkündür.

Güvenlik, bu tarafıyla devletin kılıcıdır ve buna yönelik hayati tehditle ilgili bir kavramdır. Yukarıdaki bahsedilen anlayışı, tehdidin ortadan kalkması için, güç kullanımının da içinde olduğu fevkalade önlemlerin alınmasını yasal duruma getirmektedir (Buzan, 1998: 21).

Tarihten biliyoruz ki, güvenliği korumak ulusların öncelik gösteren başlıklarından olmuştur ve devletler güç kavramını en önemli konulardan saymıştır çünkü güç devletlerin korunmasının altyapısı olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası ilişkiler disiplini boyutundaki tüm aktörlerin; amaç iç dinamik ve güçler açısından değişik güvenlik anlayışları ve arayışları mevcuttur. Büyük güçlerin tehditle alakalı farklı algılamaları, devletleri güvenlikle ilgili ayrımlı çalışma ve arayışlar içine sokmaktadır. Bu durum uluslararası yöntemde devletlerin elinde mevcut olan kapasite güç, aktörlerin sahip oldukları kapasite, güç, sistemi algılayış biçimi, iç dinamikler ve bununla birlikte orantılı olarak bu düzende kendilerine elverişli gördükleri role göre değişim göstermektedir.

Güvenlik, toplumların kendilerine has değerlerle varlığını sürdürmesinin esas bileşkesi olarak önemli boyuta gelmiş ve siyasal hayatın içerisinde oluşturulan problem alanı haline dönüşmüştür. Güvenlik kelimesini biz şöyle de anlatabiliriz ki, özellikle, Avrupa'da 1618'de başlayan 30 Yıl Savaşları'nın sona ermesinin ardından sağlanan barış olayıdır. İspanya ve Avusturya Habsburgları, Danimarka, Fransa, İsveç ve Alman Prenslükleri arasında imzalanan Vestfalya Antlaşması sonrasında itibaren uluslararası düzenindeki büyük güçler sayılan devletlerin en önemli sorumluluklarından biri olarak değerlendirilmiştir. Bu mesuliyetin ilerleme sürecini; devletlerarası ilişkilerle ilgili düzenleme gerçekleştiren bir üst yetkilinin olmaması ve ulusların kendilerine yeterliliğe dair olan bir dünyada kendilerini önlemekten başka seçeneklerin olmaması gibi meseleler pekiştirilmiştir (Baylis, 2008: 69-85). Belki de bu nedenle

uluslararası sistemi ortaya çıkaran aktörler, tarihin bütün çağlarında onlara yönelen tehdit olaylarına karşı önlem almak amacıyla bütçelerinin önemli bir miktarını güvenlikleri için değerlendirmiştir (Yorulmaz, 2014: 109).

Günümüzde uluslararası güvenlik düşüncesi, kesinlikle ulusal güvenlik düşüncesinden daha da fazla bir arz etmektedir. Bunun nedeni ise bir devletin güvenliğini koruması, tüm uluslararası sistemin güvenliğinin korunması ile bağdaşiyor. Ulusların birbirlerine olan ihtiyaçlarının güçlenmesi, büyük tehditlerin oluşması ve silahlanmayla meydana gelen yeni istikrarsızlıklara ve dengesizliklere yol açacağı ve sonucunda düzen içinde bulunan her ülkenin güçsüzlüğe uğratacağı fikrinin egemen olduğu eski liberal geleneğe vurgu yapmıştır. Anlaşılan, güvenlik kavramı “yalnızca herkesin kendini düğümlememesi hem diğer taraftan rakip menfaatlerini de bulundurması gerektiği” zihniyetini öne çıkarmaktadır. Daha doğrusu, kitle imha silahları ve terörizmin son zamanlarda çok geniş çapına gelmesi, son zamanlarda büyük tehditleri ulusal nitelik olmanın ötesinde bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle böyle bir riske karşı alınan önlemlerin uluslararası işbirliği kapsamında olmasını icap etmektedir. Bu bakış ‘ortak güvenlik’ kavramını ortaya koymuştur (Genelkurmay, 2003: 243).

Uluslararası ilişkiler disiplinde altyapı olarak bilinen güvenlik kavramı ülkelerin arasındaki ilişkilerinin durumunu vurgulayan bir özellik taşımaktadır. Uluslararası ilişkiler sisteminde genel olarak güvenlik; güç ve barış misyonuna yöneltilmektedir.

Realist düşünceye sahip olanlar güvenlik kavramını, gücün uzantılarından biri olarak değerlendirirken; idealist düşünceye sahip olanlar güvenliği savaş sonucu oluşan barış ile meydana gelen bir unsur olarak değerlendirmiştir. Güvenlikle alakalı açıklama veya temellerinin önemini belirlediğimizde güvenlik meselelerinin hükümetlerin siyasi ve stratejilerine göre hareket ettiği, kamuoyunu etkileyecek özelliği olduğu, diğer taraftan ise para ve gücün dağıtımında direk etkisi olan bir potansiyel etkisi olduğunu belirlemektedir. Bu nedenle soğuk savaş döneminde güvenlik kavramı, realist düşünce etkisiyle ‘devlet güvenliği’ ile eşit olarak görülmüştür (Öke, 2001: 53).

Milletlerarası düzende bulunan büyük güçler, milli çıkarlarını savunmak ve ellerinde olan yararlarını sürdürebilmek niyetiyle çeşitli güvenlik arayışlarında bulunmaktadır. Bahsi geçen arayış, devletlerin uluslararası sistem içinde bulunan kapasitelerine, güçlerine, sistemi algılayışlarına ve kendilerine sistem içinde biçtikleri rollere göre fark yaratmaktadır. Uluslararası güvenlik kavramını, bu yukarıdaki bahsettiğimiz yaklaşımlara göre değerlendirmekte fayda vardır. Öncelik olarak, güvenlik kavramını anlamak için, üzerinde çalışılacak hususları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- Küresel anlamda; uluslararası sistemin tümüne ya da tümüne yakın bölümünün güvenliği,
- Bölgesel boyutta; coğrafi ya da sınır alanların veya alt sistemlerin güvenliği,
- Ulusal boyutta; ulus-devlet ya da ülke içindeki kamuoyu alt grupların güvenliği,
- Bireysel boyutta ise bireylerin yani insanoğlunun güvenliği hususları olarak gösterilebilir

(Dedeoğlu, 2016: 21).

Günümüzde uluslararası ilişkilerin bölgesel ve küresel yönleri daha çok önem taşıdığından dolayı

güvenliğin küresel ve ulus-devlet kapsamı çok daha ciddi boyuta ulaşmıştır.

Uluslararası güvenliğin bir parçası haline gelen ulus-devlet güvenliği, zaman içinde yapısal ve ideolojik değişikliklerden dolayı ortaya çıkan risklere göre ittifak içi ya da bağımsız düzlemde seyretmektedir. Güvenlik kavramının küresel boyutu ise nükleer tehdit, silahlanma, çevre kirliliği, az gelişmişlik; terör, organize suçlar, mafya, değerli madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, kara para aklama, uyuşturucu ve göç gibi ulus aşan suç eylemleri gibi yeni birçok tehdidin meydana gelmesiyle hem ihtiyaç yükselmiştir hem de düzenlenmiştir. BM Genel Kurulu tarafından 1987’de düzenlenen Silahsızlanma ve Kalkınma Konferansı’nda güvenlik kavramı tanımlanırken ortaya konulan “güvenlik, tüm uluslar için başta gelen bir önceliktir...” ifadesiyle kavramın önemine dikkat çekilmiştir.

Sonuç olarak uluslararası güvenlik, uluslararası düzendeki tüm büyük güçlerin algılamalarına paralel olarak sunduğu davranışlarla bölgesel ve küresel kuruluşlar aracılığıyla düzenlenen ve gerçekleştirilen kapsamlı unsurlar çerçevesinde önem veren bir kavram olarak oluşmuştur. Ancak güvenlik anlamının insanlık tarihiyle aynı zamanda oluştuğunu tahmin ettiğimiz zaman uluslararası sistemde de güvenlik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bahsi geçen dönem içinde şartların değişimi, kavramın içeriğini güçlendirmek niteliğiyle bir dönüşüm ve değişimin gerçekleşmesine yol açmıştır.

3. Azerbaycan-Ermenistan İhtilafının Uluslararası Güvenlik Bağlamında Önemi

Güney Kafkasya bölgesinde yer alan iki devlet Ermenistan ve Azerbaycan jeopolitik konumlarına bakılarak ele alındığı zaman; özellikle Azerbaycan’ı petrol ve doğal kaynaklarına sahip olması, enerji yollarının güzergahında olması bakımından stratejik olarak önemli hale getirmektedir. Gürcistan’ı ise bölgenin denize açılan noktasında yer alması ve bölgedeki en geniş coğrafi alana sahip olması önemli kılacaktır. Ne var ki Ermenistan’ın petrolü, denizi ve denize kıyısı yoktur. Bütün bu dezavantajlarına rağmen Ermenistan’ı bölgede önemli kılan unsur, komşularına baskı uygulayarak bölgeyi istikrarsız hale getirebilme gücüdür. Rusya, Batı devletleri ve İran, ona bu gücü veren unsurlardır. Rusya, ABD, İran ve Avrupa devletlerinin Türkiye’ye ve Azerbaycan’a takındıkları tavırlar, burada vurgulanması gereken önemli bir noktadır. Bu tavrın nedeni, sözü edilen ülkelerin Türk etkisinde bir bölgesel yapının ortaya çıkmasından duydukları korkudur. Ortaya güçlü bir Türk bölgesi çıkması; Rusya’nın, ABD’nin, İran’ın ve Avrupa devletlerinin istemedikleri bir durumdur (Şihaliyev, 2012: 156).

Bölgedeki sorunu, yalnızca yerel bir Ermenistan-Azerbaycan sorunu olarak ele almak doğru bir yaklaşım değildir. Sorunu, kökeni tarihi derinlere uzanan Rus-Türk çatışmalarının uzantılarından biri olarak değerlendirmek de olasıdır. Sıcak denizlere inmenin, doğuya açılmanın, boğazların sahibi olmanın Rus ulusal ideolojisinin asıl amacı olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu amaçlarını elde etmek için Rusya XVIII., XIX. ve XX. Yüzyıllarda Türkiye ile defalarca savaflara girmiştir. Rusya’nın sıcak denizlere inmek ve doğuya açılmak hedefleriyle şekillenen ‘Büyük İdeal’in temelleri, çok eski dönemlere uzanmaktadır. Görüldüğü üzere, sorunun içeriği üzerinde durulunca, bu savaşın esas itibarıyla yerel bir çatışma olmaktan ziyade, başkalarının çıkarları için oluşturulmuş kusursuz bir oyun olduğu anlaşılacaktır. Rusya, mevcut politik stratejisinden vazgeçmediği ve çatışmanın kilit noktasını elinde tuttuğu sürece Azerbaycan-Ermenistan çatışmasının sona ermesi mümkün değildir. Çünkü tarihsel temelli bu çatışmada

Ermenistan, Rusya'nın isteklerinin uygulayıcısı, Azerbaycan ise asıl amaca giden yolda sadece bir engeldir.

Ayrıca Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki sorunların sona ermemesinde bir başka önemli etken, Müslüman Türk ve Hıristiyan Batı medeniyetleri arasındaki temel çatışmadır. Bu temel çatışma sürdükçe, Azerbaycan'ın da Türk-İslam dünyasının parçalarından biri olduğu göz önünde bulundurulursa, Ermenistan'ın Azerbaycan ve Türkiye'yle ilişkilerinde sorunlar hep devam edecek ve Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmalar çözüme kavuşmayacaktır. Azerbaycan'ın karşılaştığı durum ve Türkiye'ye yapılan baskılar, medeniyetler çatışmasının bir yansımasıdır. Bu açıdan bakıldığında zaman, Hıristiyan Batı ülkelerinin Ermeni meselesinde ya da Ermenistan-Azerbaycan çatışmasında ortaya koydukları çifte standardın arkasında da bu çatışmanın olduğu görülecektir (Gürbüz, 2003: 102).

Bölgedeki etkin güçlerden biri olan İran ise istikrara kavuşmuş bir Azerbaycan'ın kendi ulusal bütünlüğü üzerinde olumsuz etkileri olacağını düşünerek kendi açısından Azerbaycan'ın zayıf kalmasını yaşam kaynağı olarak kabul etmekte ve Ermenistan'ı desteklemektedir (Şihaliyev, 2012: 157).

4. Azerbaycan-Ermenistan İhtilafının Orta Asya Güvenliğine Etkileri

Dağlık Karabağ konusunda uzun süredir devam eden ihtilaf, 27 Eylül'de Ermenistan tarafından desteklenen ve tanınmayan Dağlık Karabağ ordusu birlikleri ile Azerbaycan ordusunun tüm cephe hattında şiddetli çatışmalara girmesiyle yeni bir tırmanma aşamasına girmiştir. Basında çıkan haberlere göre, çatışmanın her iki tarafı da hem askeri hem de sivil halk arasında çok sayıda kayıp vermiştir. Buna rağmen bu süreçte uluslararası toplum, çatışma bölgesinde ateşkesi sağlamak ve bir müzakere sürecini başlatmak için son derece ihtiyatlı ve belirsiz girişimlerde bulunmuştur. Devam eden koronavirüs pandemisi, AB'deki iç kriz, Amerika Birleşik Devletleri'nde aktif bir seçim kampanyası, koronavirüs krizinin etkisiyle dünyada ciddi bir sosyo-ekonomik gerileme gibi bir dizi uluslararası olay, Güney Kafkasya'da yaşanan çatışmanın küresel gündeme girmesini ağırlaştırmıştır (Umarov, 2020).

Güney Kafkasya'da yaşanan gerilimin şiddetlenmesi, çatışmanın tüm Orta Asya ülkeleri tarafından dikkatle ele alınmaktadır. Yakın siyasi, ekonomik, kültürel ve insani bağların yanı sıra yakın zamandaki ortak tarihsel geçmiş göz önüne alındığında, Güney Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri 1991'den sonra birçok benzer başarı, sorun ve bağımsız kalkınma özelliklerine sahiptir. Bunun ışığında, Güney Kafkasya'daki mevcut krizden Orta Asya için dersler çıkarmak, bölgesel işbirliğinin güçlendirilmesine, mevcut eyaletler arası karmaşık sorunların çözülmesine ve bölgede bir güven ve sürdürülebilir kalkınma ortamı yaratılmasına katkıda bulunabilecektir (Umarov, 2020).

Mevcut gelişim sürecinin ortaya koyduğu gibi Rusya ve Türkiye, bu bölgedeki çatışmada etkili olabilecek ana dış güçlerdir. Güney Kafkasya bölgesinde tarihi stratejik çıkarları olan her iki ülkenin de bu alandaki etkilerini genişletme niyetinde oldukları açıktır. Moskova ile Ankara arasında siyasi ve ekonomik işbirliğinin ilan edilen büyümesine rağmen, son yıllarda bu güçlerin çıkarlarının Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da somut bir şekilde çatışması, endişe verici bir durumdur (Tharoor, 2020).

Dağlık Karabağ'da son dönemde yaşanan çatışmaları, Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu, Karadeniz ve Güney Kafkasya'da izlediği 'agresif realist' dış politikadan bağımsız olarak değerlendirmek mümkün

değildir. Rusya'nın bu politikası, Gürcistan, Ukrayna ve nihayet Suriye'deki tavrıyla ortaya çıkmış ve bölgesel krizlere neden olmuştur. Rusya, bugün Gürcistan ve Ermenistan'da savaş uçakları, helikopterler, zırhlı birlikler ve hava savunma sistemlerinden oluşan askeri birlikler bulundurmaktadır. Rusya, dış ve ekonomik politikasıyla da Azerbaycan ve Ermenistan üzerindeki etkisini artırarak bölgede söz sahibi olmaya devam etmek istiyor. Bu bağlamda Ermenistan, 1997 yılında Rusya ile, Erivan'daki 18 MiG-29 avcı uçağının yanı sıra piyade, zırh, topçu, hava savunması ve diğer destek unsurlarıyla birlikte Ermenistan'daki önemli Rus askeri varlığı olan Gümrü kenti yakınlarındaki askeri birliklerin kalmaya devam etmesi yönünde bir anlaşmaya giderek süreyi 2044'e kadar uzatılmıştır (Semercioğlu, 2020).

Öte yandan Azerbaycan ile askeri ve ekonomik ilişkilerini artırmaya çalışan Rusya, uzun zamandır Azerbaycan'ın ana silah tedarikçisi olmuştur. 2013-2017 yılları arasında Azerbaycan'ın toplam yabancı silah ithalatı içinde Rusya'nın payı, %65 civarındadır. Aralık 2015'te 'Savunma Bakanları İşbirliği Planı' imzalamıştır (Aliyev, 2020). Azerbaycan'ın Türkiye ile çok derin tarihi, kültürel uyumu ve karşılıklı ekonomik-askeri ilişkileri vardır. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerde genellikle 'bir millet, iki devlet' sloganı kullanılmaktadır. Son zamanlarda, iki ülke silahlı kuvvetleri Ağustos 2020'de Azerbaycan topraklarında geniş çaplı bir ortak askeri tatbikat gerçekleştirmiştir (Singh, 2020).

Ne yazık ki, bu ülkeler 2020 yılının Temmuz-Eylül aylarında hem Türkiye ile Azerbaycan arasındaki hem de Rusya ve Ermenistan arasında büyük ölçekli askeri tatbikatlar neredeyse eşzamanlı yürütülmesiyle ilişkilerdeki gerilimin turmanmasında etkileri olmuştur (Vasif, 2020). 2010-2019 arasındaki süreçte Rusya; aynı zamanda Ermenistan'ın % 93 ve Azerbaycan'ın % 63 ile toplam ithalatını karşılayan ana silah tedarikçisi olmuştur (Yegupets, 2020).

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra öncelikle Azerbaycan Ordusunu kurmak, eğitmek ve geliştirmek amacıyla 'Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması' imzalamış, 1992 yılında askeri eğitim, işbirliği ve lojistik destek gibi faaliyetler başlatılmıştır (Yüce, 2016: 56). Daha sonra Türkiye eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ağustos 2010'da Azerbaycan'a yaptığı ziyarette 'Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi' kurulmasına karar verilen 'Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması' imzalanmıştır. Azerbaycan ile ekonomik ilişkiler bu çabaların sonucunda 2000 yılında 325 milyon dolar olan ticaret hacmini 2018 yılında 1.85 milyar dolara yükseltmiştir. Bu arada Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan ve Türkiye-Türkmenistan-Azerbaycan ile Azerbaycan ile geliştirdiği üçlü mekanizmalar bölgesel işbirliği için siyasi bir çerçeve sağlamıştır. Enerji konularında işbirliği kapsamında Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC) ve Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE) hayata geçirilmiştir. Anlaşması Kasım 1999'da imzalanan ve Haziran 2006'da biten bu hat ile Hazar Bölgesi'nde üretilen petrolün özellikle Azeri petrolünün Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden Ceyhan'a ulaştırılması hedeflenmektedir. BTC Ham Petrol Boru Hattı, Türkmen ve Kazak petrolünün yanı sıra Azeri petrolünü taşımaya devam etmektedir (Semercioğlu, 2020: 124-125). Projenin 1. Faz Denizi'nin Azerbaycan kesimindeki Şah Deniz sahasından 2007 yılından bu yana Türkiye'ye her yıl 6,6 milyar m³ gaz satışı yapılmaktadır.

Azerbaycan için Türkiye ihracatta ikinci, ithalatta ise beşinci ülkedir. Ermenistan ile Türkiye arasındaki sınırların kapalı olması, iki ülke arasındaki doğrudan ticareti engellemektedir. Buna göre Türk ürünleri Ermenistan'a daha çok İran ve Gürcistan üzerinden ulaşmaktadır (Akman, 2020).

Orta Asya aynı zamanda Çin, Rusya, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri ve bölgedeki diğer önemli güçlerin artan varlığıyla karşı karşıyadır. Bununla birlikte, diğer bölgelerin deneyimleri, Orta Asya bölgesini dünyanın önde gelen güçleri arasında bir rekabet ve çatışma arenasına dönüştürmekten kaçınma ihtiyacını göstermektedir. Komşu bölgelerin uygulaması, gerçekten bölge içi işbirliğinin yokluğunun, hakem rolünün önde gelen güçlere devredilmesinin ve etkili bölge dışı aktörlerin şahsında yer arayışının istikrarsızlığı artırabileceğini ve mevcut bölgesel farklılıkları şiddetlendirebileceğini açıkça göstermektedir. Ayrıca bölge dışı aktörler, büyük ölçüde, bölgelerindeki çıkmaz durumunun uzun vadede korunmasıyla ilgilenmekte, bu da onların önemini ve etkisini artırmaktadır; çatışan tarafların çeşitli destek veya aracılık hizmetleri için kendilerine başvurmaları için koşullar yaratmaktadır (Umarov, 2020).

Bu koşullarda, Orta Asya devletlerinin çok vektörlü bir dış politikaya bağlı kalmaları ve gerçekten bölgesel etkileşim mekanizmaları yaratmaları önemlidir. Yalnızca siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel ve insani işbirliğinin oluşturulmasına değil; aynı zamanda en önemli bölgesel meseleler ve bölge dışı aktörlerin teşvik edilen girişimlerine ilişkin konsolide bir konumun planlı ve kapsamlı bir tartışmasına da katkıda bulunacaklardır. Orta Asya ülkelerinin, devlet başkanlarının istişare toplantılarının bir parçası olarak 2018 yılından itibaren yıllık bölgesel toplantılara başlamaları cesaret vericidir. Böyle bir format, bölgenin acil sorunlarını sakin bir atmosferde ele almayı ve Orta Asya'nın kapsamlı ve karşılıklı yarar sağlayan karşılıklı bağlantısını güçlendirmek için bunları çözümlen yollarını düşünmeyi mümkün kılar.

1980'lerin sonlarında Dağlık Karabağ sorununun ortaya çıkmasından itibaren, hem Ermenistan hem de Azerbaycan, hazır olmayan son derece savaştan bir komşu devlet karşısında 'dış düşman' varlığına ilişkin söylemi desteklemek için aktif olarak çalışmaktadırlar. Bu yaklaşım, Ermenistan ve Azerbaycan'ın dış politikalarının yüksek bir ideolojiye ulaşmasına katkıda bulunmuş ve bu çerçevede, doğal paydaşlar olan komşu ülkelerle çeşitlendirilmiş işbirliğinin kurulmasına gereken özen gösterilmemiştir.

Yakın tarihli bağımsız gelişme tarihinde Orta Asya ülkeleri, komşu ülkeler hakkında düşmanca bir imaj oluşturma girişimlerini de tecrübe etmiştir. Örneğin, Türkmen hükümeti Özbekistan'ı Kasım 2002'de ülkenin ilk cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov'a yönelik suikast girişimine karışmakla suçlamıştır. Daha sonra Türkmen yetkilileri Özbek büyükelçiliğini aradı, büyükelçi istenmeyen kişi ilan edilmiş ve daha sonra Aşkabat sınırına askeri birlikler göndermiştir. Özbekistan ile Tacikistan arasındaki ilişkilerde de ciddi zorluklar yaşanmıştır. Özellikle Tacikistan topraklarında hidroelektrik santral yapımı meselesi, ikili ilişkileri ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir. Sovyet sonrası dönem boyunca, Özbekistan ile Tacikistan arasındaki ilişkiler karmaşık, tartışmalı, gergin ve 'savaş yok, barış yok' durumunda sürmüştür. 1990'ların başından bu yana eyaletler arası ilişkileri birçok faktör etkilemiştir. Bunlar; sınırların belirlenmesinde yaşanan sorunlar, iki ülke arasındaki sıkı vize rejimi; milliyetçi duygulardır. Ayrıca Semerkant ve Buhara'nın aidiyetine ilişkin tarihi iddialar; Tacikistan'ın yüksek dağlarında Rogun Hidro Elektrik Santrali (HPS) inşaatı ve Rakhmon ile Özbekistan'ın ilk Cumhurbaşkanı İslam Karimov arasındaki siyasi ve kişisel düşmanlıklar diğer faktörlerdir. Sonuç olarak, karşılıklı ticaret (Eurasianet, 2017) milyon doların altına düşmüş; Taşkent ve Duşanbe arasındaki uçuşlar iptal edilmiştir; Özbekistan topraklarından geçen Tacik demiryolunun işleyişi engellenmiştir. Ağustos 2000'de, terörist grupların

Tacik topraklarından Özbekistan'ın güney eyaletine girmesi ve Taşkent'in Duşanbe'yi bu saldırıyı önleyememesinden dolayı sert bir şekilde suçlamasıyla gerilim artmıştır (Tolipov, 2018).

Son yıllarda, Orta Asya'daki bölgesel işbirliğinin durumu olumlu yönde radikal bir değişime uğramıştır. Özbekistan'ın güven, dostluk, karşılıklı yarar sağlayan işbirliği atmosferi yaratma ve uzun süredir devam eden eyaletler arası sorunları çözmeye çabasındaki yeni bölgesel politikası, bölgesel komşuları tarafından aktif olarak desteklenmektedir. Bununla birlikte, bölgesel etkileşimin bu olumlu dinamiklerine rağmen, kendi geçmişimizden dersler olarak, Güney Kafkasya ülkelerinin dış ve iç politikalarında 'dış düşman' söyleminin teşvik edilmesinden kaçınma deneyimlerini de hatırlamak önemlidir. Böyle yapıcı olmayan bir ideolojinin oluşumu, Orta Asya ülkeleri arasındaki sinerjiyi derinleştirmek için elverişli arka plana radikal bir şekilde zarar verebilir.

Güney Kafkasya deneyimi, karmaşık bölgesel sorunların çözümünü dondurmaya yönelik tüm girişimlerin, dönemsel olarak ağırlaşması ve diplomatik çözüm beklentilerinin daha da karmaşıklaşması ile dolu olduğunu açıkça göstermektedir. Taraflar, Minsk Grubunun uluslararası arabuluculuk mekanizmasının varlığına ve büyük ölçüde uygulanmayan bir dizi önemli Güvenlik Konseyi kararının kabul edilmesine rağmen, 30 yılı aşkın süredir Dağlık Karabağ çatışmasını normalleştirememiştir. Barış müzakerelerinde ilerleme sağlanamamasının bir sonucu olarak, taraflar bazen statükoyu tersine çevirmek ve çatışma durumunun çözümünü kendi lehlerine çevirmek için, Karabağ'da yapılan son anlaşmaya kadar, askeri yollarla girişimlerde bulunmuşlardır.

Güney Kafkasya deneyimi, karmaşık bölgesel sorunları çözmeye sürecini dondurmaya yönelik tüm girişimlerin, dönemsel olarak ağırlaşması ve diplomatik çözüm beklentilerinin daha da karmaşıklaşmasıyla dolu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Orta Asya ayrıca, devlet sınırlarının belirlenmesindeki eksiklikler, su paylaşımı sorunu, belirli bölgelerdeki etnik gerilimlerin ve ekolojik durumun kötüleşmesi gibi bir dizi daimi sorunlarla karşı karşıyadır. Örneğin, bu konuda yukarıda sözü edilen Özbekistan ile Kırgızistan arasındaki çatışmalar en iyi örnektir (Interfax, 2020).

Orta Asya'da yüzyıllardır süregelen dostluk ve bir arada yaşama bağlarına rağmen, çok çeşitli kültürel ve insani bağların varlığı, bölgedeki etkileşim atmosferi ve karmaşık bölgeler arası sorunları çözmeye isteği büyük ölçüde güçlü iradeler tarafından belirleniyordu. Devletlerin bağımsızlıktan sonra yaşadıkları süreçte, ulusal liderlerin aldıkları kararlar, genellikle hem Orta Asya'daki temasların keskin bir şekilde donmasına hem de ilişkilerin önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur. Bölgesel etkileşimde böylesine hızlı dalgalanmaları önlemek için, Orta Asya devletleri arasında özel sektör ve kamu dernekleri, akademik topluluk ve temsilcilerin aktif katılımıyla, özellikle kültür ve sanat alanı çok seviyeli işbirliği sistemini kademeli olarak geliştirmek ve derinleştirmek gerekmektedir. Orta Asya ülkelerinin düşünce kuruluşlarının yanı sıra bakanlıklar düzeyinde güncel sorunların ve ortaklık olasılıklarının sürekli tartışılması için çok taraflı bölgesel formatların oluşturulması, karşılıklı anlayışın geliştirilmesine ve karşılıklı olarak kabul edilebilir çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Genel olarak, SSCB'nin çöküşünden sonra Orta Asya ile Güney Kafkasya arasındaki düşük seviyeli siyasi ve sosyal-ekonomik etkileşime rağmen, Dağlık Karabağ çevresindeki olayların analizi bölgenin

geleceği için özellikle değerlidir. Güven artırıcı önlemleri güçlendirmek ve bölgesel beklentileri belirlemek için, komşu Güney Kafkasya'daki durumun gelişiminden zamanında sonuç çıkarmak ve Orta Asya'nın yakın tarihindeki yanlış hesaplara, başarısızlıklara ve başarılarla çok dikkat etmek önemlidir.

Bu bağlamda, Orta Asya'daki bölgesel işbirliğinin son yıllarda aktif olarak genişlemesi, tüm bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak için doğru yönde atılmış bir adımdır. Ticaret ve ekonomik işbirliğini derinleştirmek, kültürel, insani, bilimsel ve eğitimsel alışverişi genişletmek, lojistik, enerji ve diğer altyapı bağlantılarını geliştirmek, insanların ve malların hareketliliğini genişletmek ve ayrıca bölgesel güvenliği sağlamak için bölge içi fırsat arayışları, bölgede uzun süredir devam eden birçok sorunu çözecek ve Orta Asya ülkeleri arasında stratejik ortaklık kuracaktır.

İran, 1.35 milyon km² arazisi ve 84,9 milyon nüfusu (2020 tahmini) ile çok eski bir tarihi geçmişe, insan kaynaklarına ve kültürel zenginliğe sahip Ortadoğu'da önemli bir devlet ve bölgesel bir güçtür. İran'ın ekonomisi, devletçi politikalar, verimsizlikler ve petrol ve gaz ihracatına bağımlılık ile dikkat çekiyor, ancak İran aynı zamanda 1.64 trilyon dolar (2017 tahmini) GSYİH ile önemli tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine de sahip (Semercioglu, 2021).

Hazar Denizi'ne kıyısı olan İran ve Azerbaycan arasındaki diplomatik ilişkiler 1992 yılında başlamıştır. Zira her iki ülkenin de geniş bir Müslüman Şii nüfusa sahip olması, sosyo-kültürel ve çağdaş değerler açısından benzerlik ve farklılıklara sahip olmaları onları birbirine yakınlaştırmaktadır. Azerbaycan'ın laik devlet yapısı ve İran'ın Azerbaycan'daki dini grupları destekleme eğilimi tartışma konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Azerbaycan Yönetimi dinin radikalleşmesini istememekte ve bu konuyu önemli bir ulusal güvenlik sorunu olarak görmektedir (Erendor ve Öztarsu, 2019: 162) Öte yandan İran, 1991 yılında bağımsızlığını kabul etmesinden bu yana, Ermenistan'ın en güvenilir müttefiklerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. İki ülke, etnik veya dini çatışmalar yaşamadan başta ulaşım ve enerji sektörleri olmak üzere birçok alanda işbirliği geliştirmiştir. Tahran'ın Ermenistan ile kurduğu ittifak ilişkisi, uluslararası izolasyonuna bir alternatif sunmakta ve aynı zamanda Azerbaycan'ın sözde Azeri irredentizmine (yayılmacı milliyetçiliği) karşı bir koz oluşturmaktadır (Moniquet ve Ravcimore, 2013: 4-5).

Karabağ, Küçük Kafkasya olarak adlandırılan sahanın Ermenistan'la birlikte iki büyük bölgesindedir. Karabağ; Azerbaycan, Nahçıvan ve Ermenistan arasındaki bir bağlantı noktasıdır. Bundan dolayı Türkiye Azerbaycan bağlantısının da tam ortasında yer almaktadır. 2000'lerden itibaren uygulanan çeşitli projelerle Azerbaycan, bölgesel olarak avantajlı konuma geçmiştir. AB'nin desteklediği TRESEKA programı bu projelerden biridir. Orta Asya ve Avrupa arasında taşımacılık alanında alternatif sağlamak, rekabete güven ve dirençli olabilmek amacıyla Azerbaycan tarafından önerilen TRASEKA programı, 1998'de yürürlüğe girmiştir. Bölge ülkeleri ve AB tarafından benimsenen TRASEKA programı, Asya ve Avrupa arasında ağırlıklı olarak Rusya üzerinden yapılan taşımacılık karşısında alternatif oluşturabilecek tarihi İpek Yolunun yeniden işlerlik kazanması öngörülmektedir (Kazımlı, 2018: 104).

Bundan başka Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan demiryollarının birleşmesini sağlayan Bakü-Tiflis-Kars demiryolu bağlantısı da bölgenin coğrafi kazanımlarını değiştirmektedir. Türkiye ile Azerbaycan arasında coğrafi bağı kesmek, Karabağ'ın işgal edilme nedenlerinden biridir. Uluslararası projelerin

çeşitliliği ve teknolojik gelişmeler, söz konusu coğrafi bağı farklı biçimlerde sağlamaya başlamıştır. Enerji hatlarının Kafkasya özelinde, Azerbaycan'dan Batıya taşınmasında, Karabağ işgalinden dolayı, Ermenistan hariç tutulmuştur. Azerbaycan'a ait toprakları işgal etmiş bir devletin topraklarından yararlanarak boru hattı projesinin yapılması, rasyonel ve uygulanabilir değildir.

Enerji, bölge devletlerinin jeostratejik konuları içinde olabileceği gibi bölgesel güvenlikle de doğrudan ilgili bir kavramdır. Enerji hattının güvenliği, enerji projelerinin ve bölgesel güvenliğin en temel unsurlarından biridir.

Dağlık Karabağ sorunu, Orta Asya bölge devletlerinin güvenlik politikaları üzerinde etkili olan en önemli bir unsur olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu alanda yaşanan gelişmeler, sorunu çözüme kavuşturma noktasında daha hızlı yol alınmasını sağlayacak bir düzleme girmiştir. Bunun yanında, bölge devletlerinin ilişkilerinin birçok boyutunun olması, aradaki yoğun dostluk ve düşmanlık ilişkisi ile bölgenin birbirlerinden bağımsız hareket etme imkanı vermeyen coğrafi yapısından dolayı çözüme kolayca ulaşılamayacağı da ortadadır.

SONUÇ

Dağlık Karabağ ile ilgili onlarca yıldır devam eden inatlaşmalar ve Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki son gerginlikler, 2020 yılının Eylül sonunda büyük çatışmalara neden olmuştur. Dağlık Karabağ' konusunda çatışmalar, bir ateşkes anlaşmasının aralarında savaşı sona erdirdiği 1994 yılından sonra Ermenistan ve Azerbaycan arasında yeniden yaşanmıştır. 2020 yılının Temmuz ayında Ermenistan'ın Tavuş eyaleti yakınlarında çıkan ve en az 16 kişinin ölümüne yol açan sınır çatışmalarının ardından gerilim yeniden tırmanmıştır.

Ermenistan ve Azerbaycan'ın şiddeti sürdürme kararlılığı, içinde Türkiye ve Rusya'nın da olduğu daha geniş bir bölgesel çatışma olasılığını ortaya çıkarmıştır. Bu son süreçte Azerbaycan, Dağlık Karabağ'da uzun süredir kayıp olan toprakların kontrolünü yeniden ele geçirmiş ve her iki taraf da 9 Kasım 2020 tarihinde Rus barış güçleri tarafından sağlanan ikinci bir ateşkese karar vermiştir. İki ülke arasındaki şiddetin bir süre için azalması mümkün olabilirken; onlarca yıldır süren düşmanlık ve bölgesel gerilimlerin kolayca çözülemeyeceği de ortadadır.

Orta Asya'da bulunan devletlerin bağımsızlıklarını kazandıkları 20 yıllık süre sonunda bölge ülkelerinin arasında bir entegrasyon kurma konusunda başarılı olamadıkları ortadadır. Bölge ülkeleri arasındaki sınır sorunları, ekonomik ve siyasal gelişim farklılıkları, bölgenin lideri olma konusundaki çekişmeler, bölge üzerindeki büyük ülkelerin rekabeti göz önünde bulundurulduğunda bu bölgedeki kargaşanın devam edeceğini göstermektedir. Ayrıca bölge dışından olan egemen güçlerin bölge ülkelerine müdahaleleri de bölgenin istikrarını bozmaktadır. Rusya, bugün de Orta Asya'nın başat gücü olma konumunu devam ettirmektedir. Rusya, ekonomik yatırımları, askeri varlığı ve yumuşak gücüyle Orta Asya'daki en güçlü aktör durumundadır.

Dağlık Karabağ sorunu, Orta Asya bölge devletlerinin güvenlik politikaları üzerinde etkili olan en önemli bir unsur olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu alanda yaşanan gelişmeler, sorunu çözüme kavuşturma noktasında daha hızlı yol alınmasını sağlayacak bir düzleme girmiştir. Bunun yanında,

bölge devletlerinin ilişkilerinin birçok boyutunun olması, aradaki yoğun dostluk ve düşmanlık ilişkisi ile bölgenin birbirlerinden bağımsız hareket etme imkânı vermeyen coğrafi yapısından dolayı çözüme kolayca ulaşılamayacağı da ortadadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, çalışmanın özgün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlanarak ortaya konulmuştur.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akman, Ş. (2020). Şah Deniz 2'den Doğalgaz Sevkiyatı Başladı, <https://www.enerjiportali.com/sah-deniz-2den-dogalgaz-sevkiyati-basladi/> (10.04.2021).

Aslanlı, A. ve İ. Hesenov (2005). Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan'ın Dış Politikası (1993–2001). Ankara: Platin Yayınları.

Aslanlı, A. (2012). “Karabağ Sorunu ve Azerbaycan-Türkiye-Ermenistan İlişkileri”. Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 1(1), 393-430.

Aydın, A. H. (2008). Toplumsal güvenlik ve yerel siyaset, İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Baylis, J. N. (2008 Yaz). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”. Uluslararası İlişkiler, 5(18), 69-85.

Buzan B., O. Wæver, J.de Wilde (1998). Security: A New Framework for Analysis. London: Lynne Rienner Publishing.

Çaralan, İ. (2020). Azerbaycan-Ermenistan savaşında kim kazandı kim kaybetti?, <https://www.evrensel.net/yazi/87524/azerbaycan-ermenistan-savasinda-kim-kazandi-kim-kaybetti/>, (09.02.2021).

Çomak, H. (2008). “Avrupa Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye'nin Durumu”. Bilgesam, 14(1), 97-120.

Dedeoğlu, B. (2016). Uluslararası Güvenlik ve Strateji. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.

Diñer, C. (2009). “Kolluk Kuvvetlerinin Zor Kullanma Yetkisi”. Türk İdare Dergisi, 462, 37-68.

Doğan, G. E. (2020). “Dağlık Karabağ Meselesi: Bölgesel Güvenlik Dinamikleri Üzerine Bir

- Değerlendirme”. Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 22(2), 167-181.
- Erendor, M. E. ve M. F. Öztarsu, (2019). “Iranian Relations With Azerbaijan And Armenia: A Comparative Approach in The Case Of Pragmatist Politics”. BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (1), 157-176.
- Eurasianet. (2017). Uzbekistan: President Cannot Get Enough of Turkmenistan, <https://eurasianet.org/uzbekistan-president-cannot-get-enough-of-turkmenistan>, (08.02.2021).
- Genelkurmay Başkanlığı (2003). Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri: Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Str. Et. Başk. Yayınları.
- Gürbüz, V. (2003). “Dağlık Karabağ Sorunu ve Azerbaycan Politikaları 1988-1994”, Ermeni Araştırmaları, 10, 82-108.
- Gürel, Ş. (1992). “Karabağ Sorunu Üzerine Bir Not”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(1), 181-185.
- Huseynov, V. (2020). Azerbaijan, Turkey Hold Large-Scale Military Drills Amidst Escalation of Tensions with Armenia, <https://jamestown.org/program/azerbaijan-turkey-hold-large-scale-military-drills-amidst-escalation-of-tensions-with-armenia/>, (10.02.2021).
- Interfax. (2020). There was a shootout on the border of Kyrgyzstan and Tajikistan, and there are wounded, <https://www.interfax.ru/world/707895>, (10.02.2021).
- Kazımlı, E. (2018). Azerbaycan’ın Jeopolitik Konumu ve Karabağ Sorunu. Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve Fırsatlar, İstanbul: TASAM.
- Kramer, A. E. (2020). Armenia and Azerbaijan: What Sparked War and Will Peace Prevail, <https://www.nytimes.com/article/armenian-azerbaijan-conflict.html> (09.02.2021).
- Kurt, S. (2017). “Dağlık Karabağ Sorunu’nun Güvenlikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi”. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 6(2), 1-22.
- Maslow, A. H. (2000). A Theory of Human Motivation, <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (13.02.2020).
- Moniquet, C. ve W. Racimore, (2013). The Armenia-Iran Relationship, <http://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-armenianiranrelationship/Armenian-Iran%20relationship.pdf>, (10.04.2021).
- Öke, M. K. (2001). Küresel Toplum. Ankara: Asam Yayınevi.
- Pullen, B. (2020). Armenia, Azerbaijan, and the World: How a Territory Dispute in the Caucasus Implicates International Security, <https://www.americansecurityproject.org/armenia-azerbaijan-and-the-world-how-a-territory-dispute-in-the-caucasus-implicates-international-security/>, (10.02.2021).
- Qafarov, V. (2011). Türkiye Rusya münasebetlerinde Azerbaycan meselesi 1917–1922. Bakü: Azerneşr.
- Semercioglu, H. (2020). Yeni Dünya Düzeninde Türk Dış Politikası: Türkiye-Rusya İlişkileri Örneği, İstanbul: Gece Kitaplığı.

- Semercioğlu, H. (2021). “The New Balance of Power in the Southern Caucasus in the Context of the Nagorno-Karabakh Conflict in 2020”. R&S -Research Studies Anatolia Journal, 4(1), 49-60.
- Şen, E. ve M. V. Ervan (2020). Dağlık Karabağ Sorunu, <https://nevbiad.org/yazar-kosesi-detay/daglik-karabag-sorunu> (12.10.2021).
- Şihaliyev, E. (2012). “Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermenistan-Azerbaycan Çatışması”, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1), 139-160.
- Tharoor, I. (2020). Turkey and Russia preside over a new age of mercenary wars, <https://www.washingtonpost.com/world/2020/09/30/armenians-azerbaijan-turkey-russia-clashes/>, (09.02.2021).
- TİKA. (1996). Azerbaycan Ülke Raporu, Ankara.
- Tolipov, F. (2018). Uzbekistan-Tajikistan Relations: The Long Way to Strategic Partnership, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13533-uzbekistan-tajikistan-relations-the-long-way-to-strategic-partnership.html>, (8.02.2021).
- Umarov, A. (2020). War in the South Caucasus: Lessons for Central Asia, <https://cabar.asia/en/war-in-the-south-caucasus-lessons-for-central-asia>, (09.02.2021).
- UN Digital Library. (2008). The situation in the occupied territories of Azerbaijan : resolution <https://digitallibrary.un.org/record/1493339><https://digitallibrary.un.org/record/1493339>, (09.02.2021).
- Waal, T. (2013). Black Garden: Armenia and Azerbaijan Through Peace and War. New York: NYU Press.
- Yegupets, A. (2020). Evgeny Kozichev, Mikhail Malaev, Evgeny Fedunenko. Non-equilateral triangle, <https://www.kommersant.ru/doc/4518525>, (08.02.2021).
- Yılmaz, R. (2010). “Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi”. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 5(2), 69 – 93.
- Yılmaz, R. ve E. İsmayılov (2011). Etnik Çatışma Teorileri Işığında Dağlık Karabağ Sorunu. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Yorulmaz, M. (2014). “Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde ‘Değişmeyen’ Güvenlik Paradoksu”. Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, 3(1), 103 – 135.
- Yüce, A. (2016). “The Caucasus and The World”. International Scientific Journal, 2, 56-64.

EXTENDED ABSTRACT

In his article we see that the Nagorno-Karabakh conflict went through different stages since the starting of conflict. This conflict lasted about 32 years. A new conflict between Azerbaijani and Armenia was renewed again on the 20th September 2020 again. And this conflict was caused the beginning of war between two countries.

Russia's position at the initial stage of the war can be characterized as “emphatically restrained” and, in general, differed little from the position of the United States or France.

Determination of Azerbaijan and Turkey to put an end to the issue of Nagorno-Karabakh was manifested despite the background of the inability or unwillingness of the mediators to take more effective measures to prevent further escalation of the conflict.

The role of Turkey in this conflict means that in future Turkey's influence may also increase in post-Soviet countries in Central Asia, as well as among the Turkic-speaking peoples of Russia.

Regardless of the current assessment of the negative or positive consequences of such an outcome of hostilities for Russia, it is obvious that the Nagorno-Karabakh conflict has been localized and its status has been lowered to the level of a local, post-Soviet territorial dispute, in which Russia will henceforth more clearly dominate as a mediator.

In conclusion I would like to add that the role of Russia in this conflict will gain the biggest importance. It is obvious that the states located in Central Asia have not been successful in establishing integration between the countries of the region at the end of the 20-year period when they gained their independence. It is expected that the turmoil in this region will continue considering the border problems between the countries of the region, the differences in economic and political development, the conflicts about being the leader of the region, the competition of the big countries in the region. In addition, the intervention of sovereign powers from outside the region in the countries of the region also destabilizes the region. Russia continues its position as the dominant power of Central Asia today. Russia is the most powerful actor in Central Asia with its economic investments, military presence and soft power.

The Nagorno-Karabakh conflict continues to exist as the most important factor influencing the security policies of the Central Asian regional states. Developments in this area have entered a duration that will allow faster ways to solve the problem. Besides, it is obvious that the solution cannot be easily reached due to the fact that there are many dimensions of the relations of the regional states, and also due to the geographical structure of the region that does not allow the region countries to act independently of each other along with the intense friendly and hostile relationship among them, and the geographical structure of the region that does not allow them to act independently of each other.